

התוכן

קשר מס' 60, אביב 2023

7	מה בקשר 60: שחור על גבי לבן – חרדים, סרוגים, חופשיים, שמרנים, רדיקלים בתקשורת
9	המליץ השחור – גדעון קוזן
20	צופר/צוהר: העיתון החרדי העצמאי הראשון בישראל – מנחם קרן-קרן
39	העיתונים הייעודיים לחייל החרדי במלחמת העצמאות – משה ארנוולד
60	בין בית המדרש למכבש הדפוס: על עיתונות וכתביה שמרנית בקהילה היהודית בג'רבה – רונאל עטיה
69	אחדות הניגודים: הדיאלוג בין כתבי העת אלף לסלם למחשבת חרות ישראל – אופירה גראוויס קובלסקי
91	דברים שרואים משם: חרות לנוער והחינוך המשפטי-פוליטי בעיתון הנוער של מפלגת חרות – טליה דיסקין
110	סמכות ברשת: עיצוב מנהגי נידה של נשים כותבות בקבוצות דתיות בפייסבוק – נעמי סילמן וענבל אסתר סיקורל
130	זיהוי מסרי כוזב בחברה החרדית: מחקר מעקב עיניים אחר סריקת דפי אינטרנט כביטוי לאוריינות דיגיטלית – נילי שטיינפלד, יהודית מילצקי, תמר ברנבלום ואלעזר קורנפלד
158	“איפה אתה? אתה פה? פה לא? פה לא? פה? פה?” השוני בנוכחותן של קבוצות שונות ברשתות החברתיות ובדפוס הצריכה שלהן – טל לאור
180	“באבוד רשעים”: על מותם של בניטו מוסוליני, אדולף היטלר ויוסיף סטלין בעיתונות העברית – ברק בריוהר
203	בין “זולליה” ו“בולפוסיה” לגן הירק: ייצוגים של אוכל בעיתוני הילדים בתקופת הצנע – זהר שביט
221	קשר לתיעוד – כשמודעות הפרסומת נכתבו במערכות העיתונים – עמיר עירון
233	קשר למחקר
238	קשר לספרים
262	המחברים
7e	מבוא ותמציות באנגלית

בין "זולליה" ו"בולפוסיה" לגן הירק: ייצוגים של אוכל בעיתוני הילדים בתקופת הצנע

זהר שביט

מבוא

כל מי שגדל בארץ בשנות החמישים זוכר ודאי את ההפצרות לסיים את כל האוכל שבצלחת, שאליהן נלוותה בדרך כלל האמירה על "הילדים הרעבים בסין". עולם האוכל של שנות החמישים היה עולם של לחם לבן ולחם שחור, וסוג אחד של גבינה קשה, "גבינה צהובה". היה זה עולם רחוק מרחק רב מתרבות האוכל של ההווה הישראלית כיום, שבה מתנאה כל אחד מערוצי הטלוויזיה לפחות בתוכנית מרכזית אחת הקשורה לבישול, וסצנת המסעדות פורחת וכוללת מגוון של מסעדות גורמה משובחות. עיתונים מודפסים ומקוונים מפרסמים מאמרים על חוויות קולינריות בארץ ובחו"ל, כמו גם מגוון של מתכונים, מהפשוטים ועד המורכבים. חנויות הספרים מתהדרות מדי שנה במדפים עמוסים בספרי בישול, חלק לא מבוטל מהם הם כותרים חדשים.

גם בשנות הצנע בעשור הראשון למדינה גילתה העיתונות, כולל עיתונות הילדים, עניין רב באוכל, אבל ההקשר היה שונה מאוד מהשיח העדכני המאפיין את תרבות השפע של המאה העשרים ואחת. שנות הצנע היו ימי תור הזהב של עיתונות הילדים, שמילאה באותן שנים תפקיד מרכזי בתהליכי החברות של הילדים.

לא פחות מארבעה עיתוני ילדים מרכזיים ראו אור (לצד כמה עיתונים שוליים יותר כמו הבוקר לילדים, קול העם לילדים והמודיע הצעיר): פרט להארץ שלנו שהוקם ב-1951, נוסדו דבר לילדים,¹ משמר לילדים² והצופה לילדים³ עוד בתקופת המנדט.

בהיעדר תחרות מצד אמצעי תקשורת אחרים – ערוץ הטלוויזיה הישראלי הראשון הושק רק ב-1968 – שלטו עיתוני הילדים בתרבות הפנאי של הילדים והנוער, ושימשו ערוץ מידע חשוב וכמעט בלעדי. הם מילאו תפקיד משמעותי לא רק בבניית ידע העולם של הילדים, אלא גם בתהליכי החברות שלהם.⁴ מדי שבוע עסקו עיתוני הילדים בסוגיות הנוגעות לצנע באופן שנע בין דיווח אינפורמטיבי לתעמולתי: תקנות הצנע ויישומן, משטור חלוקת המזון, זמינות מצרכי המזון, הרכב הארוחות, חלופות אפשריות למוצרי מזון מסוימים ופיתוח אמצעי ייצור מזון עצמאיים. על רקע המחסור במזון, שנמכר בקיצוב ובפיקוח חמור, ביקשו העיתונים להנחיל לדור הצעיר ערכים של צניעות והסתפקות במועט, ועודדו את הילדים לכבד את החוקים והתקנות של הצנע, ואף לסייע באכיפתם. הילדים נדרשו לא רק לגלות הבנה למצוקות הזמן, אלא גם לשתף פעולה באופן אקטיבי

קאָרפּאָרענע ייִדישע פֿרויען קלעבן

הַשָּׁמַיִם
 קטעל נאָס קר ון טב,
 טלעקע שילויית מיט,
 ואי אָפּער זאָבּר קרוזא
 קלי טפּאָפּיס.

לשפע קאָנזן קאָר,
 זם קול קאָס נאָפּס,
 טעקע חזק קלז וָבּר,
 ראָפּוּ טאָנאָפּוּ.

אָר זש קאָנזיס וַטאָפּט שולמט
 קאָנזיס ספּין אָנזיס,
 קאָפּוּ קאָפּוּ אָפּטש'ה'ק' וַחט,
 וַחט'ה' זבּלע נאָפּזיס.

יוֹפּי טרן, טיא

יִלְדֵי מַתְּקִים
 בימים אלה אירע מעשה מביש: כמה ילדים, ודוקא בבית ספרנו, נכנסו לניגת אחד התושבים בקרית עבודה והורסו עמל טנים: וחיבלו בעצמי יפים. עמרו בחצר הוריו ופירוקהם. אנחנו מתחנכים מסתובב על ארבעת הנוסח, ועל חזק הרוב של הנוסח. שפת נגלה העסק: משה אבירי לא רק כלפי בעל הגינה אלא גם כלפי העץ. טוב שבית החינוך לא עבר על מקרה זה בשקט. כי לא ייתכן, שילדים פאטנו ימלאם בלבם לעשות כן. הם עשו זאת אפנס מתוך שובבות בלבד. אבל לא נטטרו מעושם. הם צריכים לעבד את הגינה שחיבלו בה והוטל עליהם גם קנס כספי לטובת הקרן הקיימת לישראל.

בואת יוכחו הילדים את חרמם ודעו בעתיד לכבד את עמל הכספים של הוולת. **דרורה אילון**, כיתה ז' (מתוך "הבתברגר", עולת חברת הילדים בבית החינוך א/ חולת)

הַדָּקָה שֶׁנִּגְדַע
 ליד ביתנו צמח דקל. גדול היה ויפה. כמותו שלח לטרחקים. וילדים רבים שי חקו תחתינו. כל העיבר היה נעמד, מסתכל רגע, ואומר: כמתי ישר דקל זה. כמתי נאה אילן זה? יום אחד בא גרון וקיצץ את הדקל. רדעה האדמה כשנפל עליה נטל העץ. הוריד הגזע השכול דמעות דקות. איש לא ראה זאת. כי בבוקר היה חזר. אולם בעלות השמש ואנשים עברו והטנו את עיניהם כמחנבם אל העץ — הרוי ועמדו תחתם: מה זה היה לו לדקל? האומנם נגדע סאר הרוב? אילים עומד הגזע. בוכה הוא על צמחונו כי אָבדוּ לוּ. ומשתתפים התושבים בצערנו... יעל סגל, כיתה ז' ז' רעננה

אִיךְ נִקְלָטוּ אֶצְלֵנוּ שְׁנֵי יִלְדִים
 בערב הראשון הם חייכו במעם הרא" שונה כשאמי נתנה להם נשיקה ואמרה להם ליל'מנוחה. למחרת כבר התרחבו בחצר ובבית ושרו בקול רם שיר שהספיקו ללמוד במחנה: הגה מה טוב ומה געים... והנה דוגמה אחרת: אחיות בת המש רצתה להסביר להם שהם צריכים לקנות לעצמם מברשות שנינים. מה עשתה? הוציאה את כל המברשות, העמידתן על השולחן ואמרה: זה של אבא. זה של אמא. זה של דן וכר', והם הבינו אותה. הם לומדים בבית הספר שלנו וכל אחד מאתנו עורר להם לפעמים ומלמד אותם קצת לקרוא וקצת לכתוב. הם לומדים בחדרות רבה, ולכולנו יש הרגשה שקר' בלנו שני אחים יקרים.

דן מנשה, כיתה ז', קרית חיים

פֶּשֶׁכּוֹן - עוֹלָיִים
 ניות רבות מתרועעות הנה והנה, והאנ' שים מסדרים את בתיהם. הילדים שטחים ועוררים בהנחת החפצים לתוך הבהים. יהיה לי הרגשה נעימה מאוד. השבתי בלבי: מה טוב, כי אין העולים וישובים עוד במחנות העולים. בתנאים הקשים של החורף הקר הזה. ערוי זיפרמן, בן 13½, קרית חיים

הַצָּנַע
 אַם נָקָת רופפת פֶּשֶׁכּוֹן פֶּשֶׁכּוֹן פֶּשֶׁכּוֹן —
 הַיָּא אֵינָה קְבִינָה אֵת עֶפְרָיִם קֶעֶנְזֵן.
 דַּעֲרִינָה טְרִדִינָה. וְאֵרִיךְ קֶעֶת לְקַבֵּל,
 אֵךְ טַל יִסְפֵּד — קֶעֶפֶץ טֹקֵן.
 עַדנָה סִבּוּ, כִּתָּה ח', נִשֵּׁר

יום בשוק

טלי גולדיב, בת 9, טיא

364

עדנה סבו, "מנות הצנע", קוראינו כותבים, דבר לילדים, 25.1.1950

ואפילו לתרום להגדלת היצע המזון, כמו לדוגמה בטיפוח גינות ירק, בגידול תרנגולות מטילות או בליקוט פטריות. אי אפשר היה לקרוא את עיתוני הילדים בלי להיתקל בסוגיית האוכל בכלל ובמשטר הצנע בפרט. מאמרי מערכת, מאמרי דעה ומכתבים לעורך, סיפורים קצרים ושירים, מעשיות עם, משלים, דיווחים חדשותיים ופרשנויות אקטואליה, ובהן דיונים בנוסבות הכלכליות שעמדו מאחורי היישום של מדיניות הצנע ובמצב הכלכלה העולמי והיחסים הכלכליים של ישראל עם מדינות אחרות, ואפילו קריקטורות וחיידות — כולם דנו באוכל ובמשטר הצנע.⁵ כך לדוגמה החידה הבאה, שבה הוטל על הילדים למצוא את שמו של

עיתוני הילדים תיארו מציאות של דלות ודוחק, שבה חל איסור לא כתוב על הנאה מעניינים גשמיים. כל הטקסטים הדגישו את הציפייה שהילדים יסתפקו במועט ויקפידו על צניעות, מורל גבוה והתנהגות מוסרית, ואת ההכרח לשתף פעולה עם הרשויות בשמירה על תקנות הצנע ובאכיפתן, גם אם הילדים נדרשו לשם כך להיגרר לעימות עם הוריהם. לצד תיאורים של חברה סגפנית ומסתפקת במועט ומאמרים רבים שעודדו התנזרות וצניעות, וגינו את התשוקה לאוכל וההנאה ממנו, פורסמו בעיתוני הילדים גם רשימות שהציעו מפלט מהמציאות הדלה. ברשימות האלה הובאו תיאורים מפורטים של סעודות משובחות, ארוחות ערב מפוארות, נשפים אקזוטיים ומשתאות הדוניסטיים, שהמשתתפים בהם סעדו כמו מלכים, המזון ניתן בשפע וללא קיצוב והיין נשפך כמים. בניסיון לברוח מעולם הצנע לעולמות אחרים, חלופיים,⁶ מיקמו עיתוני הילדים את העולמות האחרים במקומות מדומיינים, ומה שחשוב לא פחות – מרוחקים מהמציאות המוכרת לקוראים הישראלים הצעירים.

רקע היסטורי

באפריל 1949 החליטה הממשלה הקבועה הראשונה על צנע – מדיניות קיצוב שתיתן מענה לצורך לקלוט את גל העלייה שעתיד היה להכפיל את האוכלוסייה היהודית במדינה תוך שלוש שנים וחצי. מטרת המדיניות הייתה להבטיח רמה מינימלית של תזונה, דיור ובריאות לכל תושבי המדינה.⁷ פיקוח מחמיר הוטל על מחירי המזון ועל סחורות ומצרכים אחרים שניתן היה לרכוש רק כנגד תלושים בפנקסים שחילקה הממשלה. אזרחי ישראל קיבלו תחילה בהבנה את משטר הצנע ונשמעו לתקנותיו, אך לאחר תקופה קצרה החל להתפתח שוק שחור. תגובת הממשלה לא איחרה לבוא, והיא יצאה למאבק. הוקמו בתי משפט מיוחדים שבהם הועמדו הסוחרים לדין, והוקמה יחידת פיקוח שפעולותיה הפרו לא אחת זכויות אזרח בסיסיות. היחידה חיפשה סחורות אסורות לא רק בחנויות ובמחסנים, אלא גם בבתי מגורים פרטיים ואפילו בסלים של נוסעי האוטובוסים. ממרחק שנים רבות תיאר העיתונאי זאב גלילי בזיכרונותיו את החוויה הטראומטית שחווה כילד כאשר אביו הבריח פריטי מזון כשנסעו יחד באוטובוס:

בכניסה לתל-אביב עצר האוטובוס במחסום של פקחי משרד האספקה והקיצוב. הפקחים, חמושים באקדחים, על זרועם סרט ירוק שעליו הכתובת פקח. כשראה אותם אבא הוא החוויר. הפקחים עברו בין הספסלים ושאלו: האם מישהו כאן מחזיק עופות? באוטובוס שררה דממה. רק מן הקצה חמד מישהו לצון והשמיע קריאת "קוקוריקו".

הפקחים הפכו לפתע רציניים והורו לכל הנוסעים לרדת מן האוטובוס. הכל נעמד בשורה והפקחים עברו מאיש לאיש, בודקים בכליו ובבגדיו. הם טיפסו גם על גג האוטובוס, עליו הונחו המזוודות, וערכו חיפוש מדוקדק. עקבות החרדה נכרו על פניו של אבא, אך למרבית המזל המזוודה שלנו הייתה מונחת בתחתית ערימת המזוודות

שעל הגג והפקחים לא טרחו לפתוח אותה. חזרנו לאוטובוס ואבן כבדה נגולה מעל לבנו. עברנו על החוק ויצאנו מזה בשלום.⁸

למאבק בשוק השחור גויסו גם עיתוני הילדים. הם תיארו את הנזקים החברתיים והכלכליים שגורם השוק השחור, וסוחריו תוארו כעלובי נפש ובני בליעל חסרי מוסר, המחבלים במדינה הצעירה. המאמרים נכתבו בטון רציני ומוסרני, על גבול התעמולה, וחדרו לפרטיות המשפחה. כך לדוגמה הסביר יעקב רבי במשמר לילדים את השאיפה לחלוקה שוויונית ככל האפשר של המשאבים המוגבלים:

את כמות־הסחורות המצויה יש לחלק חלוקה שווה וצודקת, באופן שכל אחד יקבל משהו מן המעט הנמצא – במקום שאחד יקבל הרבה ואחרים לא יקבלו מאומה. ואם יש מצרכים חיוניים הדרושים באופן מיוחד לחלק של האוכלוסייה – כגון חלב וביצים לילדים, זקנים וחולים – יש לדאוג שאותם מצרכים יגיעו לצרכנים אלה (יעקב רבי, "המלחמה בשוק השחור", משמר לילדים, 12.10.1950).

ברכה חבס, עורכת דבר לילדים, לא היססה לפגוע בסמכות ההורית, וסיפרה באהדה על ילד שלא הסכים לאכול מפני שהבשר שממנו הוכנה הארוחה נרכש בשוק השחור:

מעשה בילד שסרב לאכל את הבשר אשר השיגה אמו מחוץ למנות הקצובות למשפחה כחק. ולא עוד שהנער תבע מאמו, שלא תוסיף עוד לעבר על החק ותצטמצם במנת הצנע. האם הרי לא לעצמה דאגה אלא לבנה זה, שתהא מנתו גדולה יותר – והנה הוא המיסרה ומוכיח אותה בדבריו הצודקים. "איך אפשר לארגן כראוי את כלכלת הארץ – טוען הוא – אם בכל בית יהיו מפירי־חק" – וכך שם עצמו פקח קטן בתחומי משפחתו הוא (ברכה חבס, "ילדים בתפקיד", דבר לילדים, 22.3.1950).

כאמור, הרשימות בעיתוני הילדים התאפיינו בטון מוסרני, ורק מעטות מהן נכתבו באירוניה או בהומור, כמו לדוגמה מאמרו האירוני והכמעט סרקסטי של המאייר והסופר שמעון צבר,⁹ "מהו דג פילה?". צבר הסביר לקוראיו שהמונח מתייחס לא לנתח הבשר המשובח, אלא למוצר דגים מעובד שהיה נפוץ בשנות הצנע. הסברו לווה בדבריו הטרחניים־משהו של פרופסור מפוזר, שהסביר באריכות את המונח "פילה" בליווי צילום הדג שממנו מיוצר "הפילה" (שמעון צבר, "מה זה דג פילה?", הארץ שלנו, 7.2.1951). אין צורך להרחיב במשמעות החתרנית של רשימתו של צבר, המצביעה על האירוניה הטמונה בייחוס מונח שנקשר בדרך כלל למטבח העילי לדג המעובד שעד היום מעורר סלידה בקרב מי שגדלו עליו בילדותם.

הזמן, ורחק בילדים להסתפק במועט (יעקב רבי, "צנע", משמר לילדים, 26.5.1949); ומשה טביומי, העורך של הצופה לילדים, הסביר מדוע יש לאמץ אורח חיים צנוע (משה טביומי, "פרשת הימים", הצופה לילדים, 23.6.1949).

עיתוני הילדים דיווחו באופן קבוע על תקנות הצנע השונות ועל השלכותיהן. כך למשל, ב־1951 דווח בהארץ שלנו על ההחלטה לסגור את בורסת הזהב, על המחסור בנייר ועל ההפסקות באספקת החשמל (ללא שם, "הקץ לבורסת-הזהב בתל-אביב", הארץ שלנו, 4.4.1951; העורך, "בינינו", שם, 11.7.1951; ללא שם, "קיצוצים חמורים בחשמל", שם, 2.5.1951).

לצד הפגנת רגשות פטריטיים גילו הרשימות בעיתוני הילדים יחס של סלידה ובוז כלפי סוחרי השוק השחור. את עמודי העיתונים עיטרו סיסמאות שנכתבו בסגנון גבוה וגיבו את הפעילות בשוק השחור ואת סוחריו:

הזהר מהגרר ב"זרם העכור" / התרחק מעולה! אל תהיה לשנינה! / הצטרף ללוחמים
ב"שוק השחור" / תן ידך לחזוק כלכלת המדינה!
(ללא שם, ללא כותרת, דבר לילדים, 18.10.1950)

לא תהיה הפקרות בסחור ומכור! / אל יהיה חלקך עם השוק השחור!
(ללא שם, ללא כותרת, שם, 25.10.1950)

לא נתן לו מרגוע, לשוק השחור! נרדפהו כל יום, עד נכהו אחור!
(ללא שם, ללא כותרת, שם, 1.11.1950)

האפקט הרטורי של היחס העוין לסוחרי השוק השחור חוזק על ידי השמעת קולם של הילדים במכתבים שפורסמו בטורים שנקראו "משלנו" או "קוראינו כותבים", או בטקסטים שכתבו הילדים, שחלקם מונו לכותבים צעירים בעיתון. הילדים נתנו ביטוי לבוז שחשו כלפי המעורבים בשוק השחור.¹¹ כך לדוגמה, באחד מגיליונות הארץ שלנו פרסמו שלושה כותבים צעירים מאמר שתיאר בביקורתיות רבה, ובתערוכת של בוז ורחמים, את העוסקים בשוק השחור:

שוקולד, שוקולד, שוקולד! מידרדרת הקריאה ברחובות חיפה הסואנים. ובפינה, ליד תחנת האוטובוסים, מתחת לעץ תאנה בשלכת, עומד בודד אדם צנום, בעל זקן וכובע מקומט לראשו, והוא לבוש במכנסים שאינן לפי מדתו. ביד רועדת הוא מציג את סחורתו – שוקולד וקופסאות שמורים. מדי פעם בפעם זוכה אותו אדם מסכן לקריאות בוז וגנאי כגון: שוק שחור, גנב וכו'. אך הוא ממשיך לעמוד בשקט ואינו שם את לבו לקריאות הבוז והגנאי (ע' ברונר, ח' שורק ומ' שריינר, כתה ח, בית ספר חוגים, "אני חושב", הארץ שלנו, 4.3.1953).

גם חוויות של מותרות התבררו, במושגים של המאה העשרים ואחת, כדלות וצנועות ביותר. כך לדוגמה תיאר אחד העיתונאים הצעירים את האפשרויות הגסטרונומיות המועטות שהוצעו למשתתפים בשיט לאורך חופי ישראל, שנחשב למותרות, ומלכתחילה

נועד לקומץ ילדים מיוחסים (נינון שיחור, עיתונאי קטן, "ראינו את חוף ישראל מסיפון 'קדמה'", הארץ שלנו, 1.8.1951). כתב צעיר אחר תיאר ילדות בלא שוקולד: "כבר זמן רב לא אכלתם שוקולד, ואולי שכחתם את טעמו" (שלמה אינהורן, "כיצד עושים שוקולד", הארץ שלנו, 29.8.1951).

— אשת 2 — האנקה הקרה שה אסר —
 וכי אינה רצב —
 — רצב זה רצב — האנקה המושח
 הפקדנה. — מי שאינו אוכל רצב.
 — מתחיל שלא קבל רצב הקו-אסר
 וכן העדה- הוא קש גריו בעקץ והתפוזות
 בעשן. שליו לאכל ולקטלה. שרתת קרת
 הטנה חסרותה.
 — לאכי ולקטלה-אסר-תושבו והביס
 כח נכה. הנבלת מים עשק על פני הפכה
 וקטחה את נבישת לקטלה. ענה ותשנו
 של גביס המבצלת וקסע מפני גולל ריבתי.
 — לקיחו פרוקר ולא יחישו טריר הפנים
 הווקה לתיאוש. — חלף וקווח בין המישיש.
 (תושבו) המפרק: הריא אלי-הי. המעקף
 אל צנחה וקטח קרנה וקמחול. הם שרו על
 עם המישיש הננחה. הם שרו על ספרת
 המישיש האיגונה. והמקטח המולצע תיש
 ורשע ולמש אסר.
 המעקש עלטה פעלתי-פעולה. שפחה אורח
 סקננת והם לוקטם אל הפכה עשה-יה. של
 המבונן הירק ושל המישיש העליונים.

אליטיקים. ספרת מסורי. תיחש התקרה.
 תיחש קסם סקננת. קסם בנרביקים ובמסר
 ליקט.
 — מי הוא זה ואיננה? אנהו —
 ונקטה הנהה וינקווקט. קרבעד המבונן
 ונרצבו.
 — אני הוא — קרא ותישנו-שקטוני.
 קשו כי בנרובקם. לא עשקה סן הנם.

כבר רוב כן לא אכלתם שוקולד. תאולי
 שכתבתם את טעמו. לכן צריך ליהנה ולהגיר
 לכם: טעמו טיחוק. קבעי: הוא ו הוא שטוף
 עשיתי אטיסויה.

גושני הקקאו

כיצד עושים שוקולד
 שמענו טק
 שלמה אינהורן

הסאת הקקאו. המעד פשוט מופיע גוש
 קקאו. חלק סן בנישים קטנה להסללת
 מעשית הקקאו והלק פתם להאטיה משוקולד.
 מנישים המבצעים עתה הם מקרי טפת.
 כיתה טיגנת אותם עם השרים המישיש
 טפם. עשירה סקננת קאה. סין התקרים וקשה
 גם הסאת הקקאו.

דרך שינוית המעקטנות בעקטורים 4.9.2.1.
 קריים את התקרים המישישים טפם. טפתי
 ער-בים גושני הקקאו. עם גרר פקלת
 קבונה וו. קטפלים המרבת מישיקה. עשירת
 לכינה המעקטות אותה עד קטקטורית
 בינייה. כדי שיתכל אסר-קל. למא. משוקולד
 המעקש עובר להסללת הבישיקה.

נרדמי להסללת הבישיקה משוקולד מנוזלי
 מובא להכניית שווח. המעקטאות והעגרות
 למקרה. עד שמשוקולד הקאה. טבליות
 משוקולד מובאות למכונה המעקטות אותם
 גבה אטם בשטי צטיסות: טאטה ניר כקף
 והשינה — ניר חללק. שעליו חוסתה פית
 המישישה המכונה וביה המישישה מנד משוקולד
 קבל המכי הערץ ובארבות חוץ. ומגניק
 מעקטורית לקי אוקבי משוקולד.
 קישורשל קום מסוודי גרר בעטרי גלם.

אחד העקרים המסרים הוא גרשיני-קקאו.
 הם כמים פאפריקת המבצרות. לשינו
 העקטים מוציאים כח 50% מההוצרת. והמקרה
 נשלח לארצות הברית ולקנולת. משוקולד
 מיוצא לחוץ-לארץ סוב סן המקטות. הוא
 מקרר פארבות חוץ בעלטה ככה. ומקנים
 מטעם נר. משוקולד מנשאר פארץ איתו
 מטייק לקי חושבי הערץ. ולכן הוא מוקלל
 בקנות קבובות.

אשכולות טע הקקאו. מהם מטייקים את
 גרדי הקקאו הנופתים לאנך דק.

שלמה אינהורן, "כיצד עושים שוקולד", הארץ שלנו, 29.8.1951

המאבק בשוק השחור

עיתוני הילדים הנכוחו את המאבק בשוק השחור באמצעות פרסום ידיעות ומאמרים רבים. לדוגמה, דבר לילדים פרסם דיווחים על חיפושים שנערכו אצל סוחרים שהחביאו במחסנים חומרי בניין, מזון, מוצרי טקסטיל ונעליים שנועדו למכירה בשוק השחור (ללא שם, "השוק השחור יחסל", דבר לילדים, 15.10.1950). הארץ שלנו תיאר תעלול

רוחה של ילדים נגד אחד מחבריהם, שעבר על החוק הלא כתוב שאין להתרכב בפריטי מזון שהושגו שלא במסגרת הקיצוב (מאיר נחתומי, "מעשה בחבילה מאמריקה", הארץ שלנו, 4.11.1953), והצופה לילדים תיאר כיתת בית ספר שריגלה אחרי הסוחרים בשוק השחור וחשפה אותם (משה בזק, "קבוצת 'לבנון' נלחמת בשוק השחור", הצופה לילדים, 18.3.1953). אפשר לזהות על המסר החינוכי המעורר ילדים להלשין על אחרים, אבל התרבות ואת הערכים שביקשו העיתונים להנחיל לילדים.

קבוצת «לבנון» נלחמת בשוק השחור

החיה... עשית רוצה אני לספר לכם... המלה בכתב זה באחד מבתי הספר בירושלים ובה נמצא על גביה המספר 100. המורה, יוסף, ריבוי על הנגע שפשה בחלק גדול מן הילדים וקונה מביטוק השחור. וזו סמלת מחורים מצויים ומכובדים בעיר צעיר רבים בטעות גדולה ובמחיר רבתי אי אף טרם הועלו.

לאחר שביטוק הורחב את דבריו השחררה המנהל ענייני בתי-ספר.

את המפתח המפתח רמז שלח המיטבי לי- שיתח - חברי ביטוקי, הוא שאלו: "אבל איפה זה שוק השחור?"

התלמידים מציגו במחול אולם המורה המסומם והמבולבל לרוב על גביטוק השחור און כיום כקובץ אלא אותם האנשים המת- דקמים על מחול הביתים ומפגינים מחורים במחורים מפורסמים. אותם המחורים ה- המיטבי והביטוקי מביטוקי מחורים לא במחור שמכתיבה לקבץ כי אם במחור רבים נבחרים היתה ויהי אלו הם האנשים ההומים את הביטוק השחור.

לחפץ ביטוק השחור, והרי אנשים יודעים אפילו מי הם האנשים הרעים המכורים ביטוק השחור ויכד להסמך ו- אולם מיכאל המבור לאפריים את המלכה בית, גבר מרומם נחמיה ברבר בכל מיני מטרות ויודיע מחרים על גביטוק השחור. כל אחד מאתנו בילכת אמתו לא י- טוק יודע עמה ואולי יודיע לו המרטיטי. אלה, קראת למפע רוצית נעשו אני בביטה.

מה את מבינה? שאלה דלית.

"נכשתי אני נוכרת הסיבה רונית. כי כשהולכת עם אמא לטוק לפני שבוע ואני וראי איש סתובבכ בשוק עם הרגילות בוד ומצע לאנשים שנים את שחורתי. הוא בשם מה-טוקי השחור?"

"אני, אמר דני. ראיתי לפני זמן קצר את המצב שלנו הולך עם הרגיל גדול על שכמי ומתוכי בצבצו נחוי כהר. עכ" ש"אני מניח מה זה היה."

בציור הרעיון סמל הילדים והחמישיה החליטה להלחם בביטוק השחור ונבחרה למטרתה את כל אחד מאנשי הביטוק הש"חור שיפגשו. הם חטבו וציעו שיתח שובו עד שילכסו החליטה על "קבוצת הלבנון". כל יחבין ילחם בשחור" כפי ש" התבטאו אפריים.

ככל וים מיטבי בטעות היתה רונית הוי לבת עם אמא לטוק ועזרת לה כקבוצות. אף ביום המיטבי הראשון שלאחר יסוד מבטת לבנון חלפה עם אמא לטוק אף הקטע לא רק במטרה לעזור לה כמנהגית. כל אם גם להשתדל ללבות את אנשי ה- "שוק השחור". ונהגה אף ביתר קלות מי אשר צפתה לה. והגליחה בתפקידה. מיד בהבנתה לנתח הירקות הבחנה ב" אשר היוצאת מחנותו ויורה כל מלא עני

ביתים התאסף בחפץ חלוך רב וביטוק את המקה עם ילדי "קבוצת הלבנון" נה" נה מאוד וישבם על המטעה. ונהג לפענ הבחנה וילדים בין הקהל במחנכים ויפ שחוד לעברם ועודדים בחנועת די. מוד סיפורו לו הילדים על המקה שקרה. אף הוא עיבם על המטעה ואף לחרות ויהי בבית המקה סיפור לבנה על אשר קרה ב יום אתמול. הבה בלה הבנת את התי פעולתה. המטעה של חבריהם והמכונה לעברם בקנאה גלויה. אף בקתון על אותו יום נתפרסם על המקה.

ומי עוד ישוה בשמחתו לחברי "קבוצת הלבנון". הם החגיגו סיפור רב ממשי" הם והחליטו להמשיך במלחמתם בביטוק השחור. אולם עתה לא הוי רק חמישיה כי כל יחבין רמזה והחליטו לקבוצת ומ אותו יום שבו על למקה של המטעה מטרדים ושל גילוי מחרים מחנכו הש" חור למטרת.

משה בזק

18.3.1953 "קבוצת 'לבנון' נלחמת בשוק השחור", הצופה לילדים, 18.3.1953

חלק מהטקסטים התמקדו בנקודת המבט הנאיבית של הילדים, והצגתה שימשה לעיתים לא רק כהפוגה קומית, אלא גם חידדה את ההבדלים בין הבנתם של מבוגרים את השוק השחור ובין הבנתם של הילדים. כך לדוגמה סופר בכתבה במשמר לילדים על ילד שהאמין שאפשר לקבל בשר בלי לשלם עבורו, בעוד במציאות מדובר היה באפשרות

לקנות את הבשר במחיר גבוה ממחיר השוק וללא צורך לשלם עבורו בתלושים מתוך פנקסי הצנע הממשלתיים (יעקב רבי, "קיצוב בגדים ונעליים", משמר לילדים, 10.8.1950).

הסתפקות פטריוטית במועט והשתתפות פעילה במאמץ לאספקת מזון

הילדות של שנות הצנע נקשרה לא אחת בחוויות של מצוקה: ילדים נאלצו לעמוד בתור, לפעמים שעות ארוכות, לבדם או בליווי בן משפחה מבוגר יותר, כדי לרכוש מצרכים בסיסיים; הם נאלצו להסתפק בארוחות לא מספקות ולא טעימות במיוחד; ובוודאי חשו בקשיים הכלכליים שעמם התמודדו כמעט כל המבוגרים שסבבו אותם והקרינו תחושות של דוחק וחוסר ביטחון כלכלי. לימדו אותם שאוכל לא נועד להנאה, והנחו אותם להסתפק במועט ולאכול עד תומה כל מנה שהוגשה להם: "את הלבן, הלבניה והגבינה צריך לאכל – עד כמה שאפשר, כל כמה שיש!" (וללא שם), "פנת הרופא: החלב ותוצרת החלב", הארץ שלנו, 5.9.1951, או "לאכול צריך כל מה שמגישים. את הצלחת יש להשאיר ריקה וכמעט נקיה. היו סמוכים ובטוחים, כי אין נותנים לכם אוכל מיותר, ביחוד בימינו אלה" (וללא שם), "פנת הרופא: בריאות יום יום", שם, 18.7.1951, ההדגשה במקור). מזון נועד לספק צורך קיומי ולהבטיח גוף בריא וחזק, ולא לשמש מקור להנאה. ילדים היו אמורים לא רק להזדהות עם מאבק ההישרדות הלאומי, אלא גם לקחת בו חלק אקטיבי. הם התבקשו להפגין איפוק והבנה מול הנסיבות הקשות, ולמלא תפקיד פעיל במאמצים להגדיל ככל האפשר את מלאי המזון. ההשתתפות האקטיבית בייצור המזון הוצגה כעדות לבגרות וכמטרה נשאפת. מאמרים שונים עודדו את הילדים ליטול חלק בהגדלת עתודות המזון על ידי מגוון של פעילויות כגון קטיף פטריות (דולק גרין, "הפטריות", משמר לילדים, 9.12.1948; מילא אהל, "מאספי הפטריות", דבר לילדים, 31.12.1952) וגידול תרנגולות, אך בעיקר על ידי טיפוח גינות ירק. מאמרים שונים הדגישו את היתרונות הטמונים בגידול עצמי של ירקות. סיפור בדבר לילדים תיאר ילד הלהוט לעזור לאביו בגידול הירקות, כי "כשאוכלים אתם את הירקות שזרעתם וגדלתם כמו ידיכם מרגישים אתם בהם טעם מיחד" (מ' מלינסקי, "עבודתי הראשונה", דבר לילדים, 15.8.1951). אליעזר שמאלי הטיפח לילדים להקדיש לפחות חלק מזמנם הפנוי כדי לסייע בהשגת מזון למשפחה, במקום לשחק כדורגל או לבטל את זמנם ולהסתובב נרגנים: "אמא לא תבזבז שעות לעמידה בתור ונפשה תשקט, כי סלה מלא תמיד ירקות טריים. הארוחה תהיה מוכנה בשעתה. והירק רענן ועסיסי, טוב למאכל ונעים לעין – ושלוש ושלושה בבית ואין מתלוננים..." (אליעזר שמאלי, "ויהי לי לגן-ירק", דבר לילדים, 2.4.1952).

"גינה ליד כל בית", שער מאויר, דבר לילדים, 23.4.1952

בעיצומו של המשבר הכלכלי בשנת 1951 החל להתפרסם בהארץ שלנו טור חדש בשם "עשה לך גינה", שלימד את הקוראים כיצד לגדל ירקות ופירט את רשימת הכלים הנדרשים לגינון (ללא שם, "עשה לך גינה", הארץ שלנו, 12.9.1951). טור אחר הסביר כי לאור החשש ממחסור במזון כתוצאה מהגידול במספר העולים, יש חשיבות רבה לגידול עצמאי של ירקות. הכותב סיפק לקוראים הנחיות מפורטות כיצד לגדל ירקות כמו כרובית, אפונה, כרוב אדום וקולרבי, וכיצד לטפל בירקות שנשתלו ולהשקותם: "שקרו על עבודת הגינה! ספקו את תצרוכת המשפחה בירקות, ואמא לא תצטרך לעמוד בתור,

להתעייף ולהתעצבן" (ללא שם, "עשה לך גינה", הארץ שלנו, 26.9.1951). מאמר בדבר לילדים בשם "גינה של חופש" הציג לילדים לטפח במהלך החגים גינה משלהם ולגרל בה מגוון של ירקות, והדגיש את העצמאות שילדים זכו בה בזכות גידול הירקות הרחק מפיקוחם של ההורים או המורים (בן כפר, "גינה של חופש", דבר לילדים, 30.7.1952). שיר של המשורר זרובבל גלעד עסק בתסכול הצפוי לגננים הצעירים לנוכח פגעי הטבע המזיקים לגינות, בלוויית המסר שאין לוותר, אלא לנסות שוב ושוב (זרובבל גלעד, "שיר הגננית", משמר לילדים, 12.9.1951).¹²

מהצנע אל סעודות הפאר והמזון בשפע

הכאן ועכשיו התאפיינו בצניעות והסתפקות במועט, לפחות בכל הנוגע לפנים הרשמיים של המדינה, שבאו לכיטוי בעיתוני הילדים בתיאורים של תמונה נזירית וסגפנית של המציאות. אבל בצד התיאורים האלה הציגו עיתוני הילדים גם תמונת עולם אחרת – עולמות מרוחקים או מדומיינים, או שניהם גם יחד, שהתאפיינו בשפע של אוכל, שהיה מגוון ועשיר, ולא אחת אקזוטי. בעולמות האלה פגשו הקוראים הצעירים תיאורים צבעוניים ומפליגים של סעודות משובחות וארוחות ערב מפוארות. לדוגמה, בטור שכותרתו "האם זה באמת כך?", הובאו אנקדוטות מופלאות מרחבי העולם. אחת מהן תיארה ארוחת ערב שהוגשה בארמון מפואר בהודו. פירות וממתקים הוגשו ברכבת קטנה עמוסה במטעמים שהסתובבה בין האורחים:

בארמונו של המהאראג'ה מגואלור (הודו) נמצאת אחת הרכבות הזעירות והיקרות שבעולם. הרכבת עשויה כסף טהור, ומונעת בכוח חשמל, ותפקידה – להוביל ממתקים ופירות מסביב לשולחן הגדול בשעת סעודה. הרכבת נוסעת לאיטה ונעצרת פעם בפעם, כדי לאפשר לאורחים להתכבד במטעמים (ללא שם, "רכבת המטעמים", הארץ שלנו, 6.6.1951).

לכבוד חג הפורים פורסם בהארץ שלנו סיפור שתיאר מסע דמיוני במנהרת זמן. כתב העיתון, מלווה בנער השליחיות של העיתון, נוסעים יחדיו לפרס, שם הם נפגשים עם המלך אחשוורוש ועם הוויזר המלכותי, המן. הם מסיירים ברחובותיה היפים של עיר הבירה ונתקלים באנשים החוגגים בלא רסן את סופה של תקופת הקיצוב, מפני ש"המלך ביטל את הקיצוב שהיה על המשקאות". ההשוואה הסמויה למשטר הצנע במדינת ישראל והמשאלה לראות בסיומו, יותר מנרמזות: "על המדרכות הצטופפו אלפים אלפים של בני אדם ושתו יין מתוך חביות כרסניות. היין היה בלי קצוב והשתיה בלי מנות, והעם – שר, צוהל ושמה" (עורד אבישר, "סופר הארץ שלנו נפגש עם אחשוורוש", הארץ שלנו, 21.3.1951).

בעקבות ביקורה בסין תיארה גורית אקסלרוד¹³ את קסמן של מסורות האוכל הסיניות. הכותבת ציינה במיוחד את אופן ההגשה האומנותי של המנות ונקבה בשמותיהם של כמה מאכלים, כמו רגלי צפרדע, שהיו בוודאי אקזוטיים לקורא הישראלי:

הטבחים הסיניים, שלדעת רבים אינם נופלים מן הטבחים הצרפתיים, נחננו גם בחוש אמנותי. לכל מעשה ידיהם הם משווים צורה נאה: את האוזים, הברוזים, האפרוחים, גורי החזירים והדגים הצלויים והאפוויים הם מגישים לשולחן בשלמותם, על כרעיהם ועל קרביהם עם תבלינים ואגוזים [...] הם אוכלים רגלי צפרדעים, למשל, או זנבות חזירים, ביצי צפרים, סרטנים, חסילונים, גבעולי במבוק ירקים, שבלולים, חוזה של צב וכדומה [...] (גורית אקסלרוד, "זכרונות מארץ סין: במטבחם של הסינים ומאכליהם", הארץ שלנו, 1953. 29.7).

הזכרונות מארץ סין
במטבחם של הסינים ומאכליהם

אכל לשפת, נאני מתנוננת אליו עד היום; הלא הן הביצים הטרודות עם ארני עשירי בסטון נמנון. לוקטמן של ביצים אלה, שנקטט בנדקת לשפת חושים מספר, צבע שחור או אדמנטי. הצבע תלוי במיני המכלול שנקטטו; לחתוך. גלפי חוץ מראה ביצים אלו כשל ביצים רגילות, אך הן מקטלות להשפער בקלפתן הפשוט צדים מספר. וזכרת אני כי נספס של כל התורים הוקחו יוצאת לביצים אלה, וכך תר הנון לא יצא מסין כדי לקעם מאכל זה, וזו ששעם לא הצשער. מאכלי אחר האהוב במיוחד על התורים היה כשר חזיר מותק-חמוץ בלשכ תפוחים, ואל כל המאכלים הללו מתלזה חמיר קצרות הארו והגבורות, שמשנה אוכלים הכל. להם אוכלים בסין רק תארוזפאים, הסינים עצמם אכן טועמים מזה. גם המשקה הלאומי הוא יין העשיר מארו.

מי שסיים את ארוחתו, חוב למצמצם בשפתיו בנתהא ולתשמיש נחוק ללוא כי שבע הנתה, שאם לא כן יעלו השפת למעלה.

לשמע תחילת הללו יחשו אליך נגישי לך מנכת תפה, מעלה קיסוד. כדי למחות את חוזה מעל שפך ונוף, התנהגו דברי רבניה, אך מי שדורת להביט במנבת זו לפני השמש, לא ימלאנו לבו אף לנעת בה. עקבות מאוח מסוגרים נקרים עליה מאן נבסכת לאחורונה, ורעד יעבר בלבו של האמין באנשים, בנסותו לישער אילו מנלות יעלות הננבת להעביר. גם רבות מן המסעדות, בעקר אלה של עניי הסינים, אכן מצימות נוקיין, העצם קשה לקרא מסעדה לשלון ומספר כסאות או לוחות עץ המסתתרים מתחת השמש בצל גן קטנות בקרנות הרחובות. אך מסעדות אלה של העשירים אכן עולות בסאון ובתוךן, מן המסעדות המפורסות בעולמינו, ונוד משצע זה היה אחד האמות הבולטים לתקדילי המסעדות התוריים בסין.

כתבה וציירה: א. אקסלרוד
 (בסדר הבא: בוא נארוח)

13

המטבחים הסיניים, שלדעת רבים אינם נופלים מן הטבחים הצרפתיים, נחננו גם בחוש אמנותי. לכל מעשה ידיהם הם משווים צורה נאה: את האוזים, הברוזים, האפרוחים, גורי החזירים והדגים הצלויים והאפוויים הם מגישים לשולחן בשלמותם, על כרעיהם ועל קרביהם עם תבלינים ואגוזים. [...] הם אוכלים רגלי צפרדעים, למשל, או זנבות חזירים, ביצי צפרים, סרטנים, חסילונים, גבעולי במבוק ירקים, שבלולים, חוזה של צב וכדומה [...] (גורית אקסלרוד, "זכרונות מארץ סין: במטבחם של הסינים ומאכליהם", הארץ שלנו, 1953. 29.7).

הנה רב הלך עד לשפתו להשפמש מלוחות מיסופים (אכל) הסיניים, המפלאים באיכותם של המנהג. הפך והספין באירופה. הרים משפטים בעי המפלות בקמקמתם. החורים והדגים הצלויים והאפויים הם מצטיים לשלון בשלמותם, על כרעיהם ועל קרביהם עם תבלינים ואגוזים. מלאכת הנקי וההקנה נעשית בקמקחיות כזה, עד שצורקים הטבעית נשמרת, והם נראים על השלון אילו היו חיים. החד עם זה נאפו היטב, עד

הנה ומתחזרים וחולכים כלפי משת. זה זו אנה מקרה, אלא חקר של הבקו אנצט. כלי האכל הראשונים בעולם, הם צורה כל המפלות דומה, אף החמר שיש בהם עשירים אינו אחר - עץ, עץ פאפס וזת עצם. שן קסר וקוב - וליו נטן ליל למסעודי החברתי של האיש.

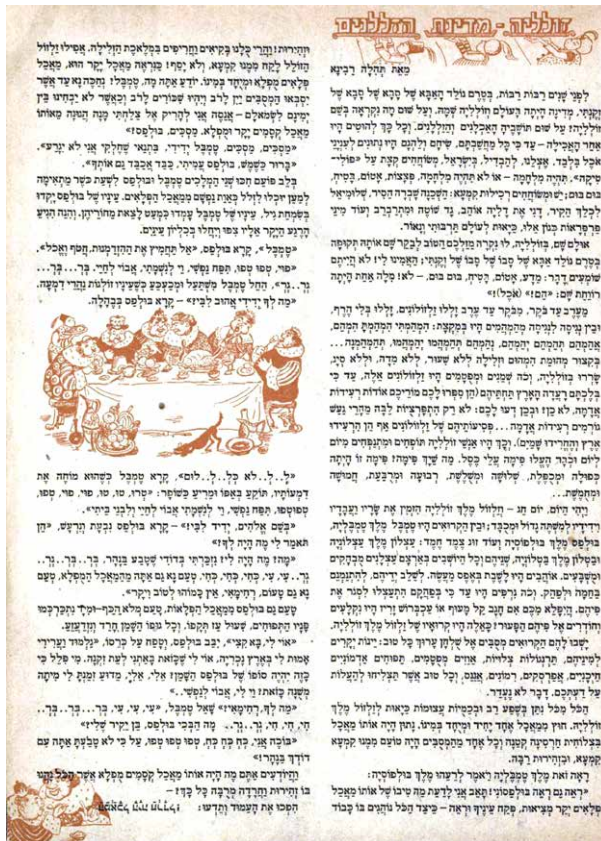
כי אפשר לציט מהם על נקלה בקורת המפלות נחמים רבים וטעמיים. אלקלא דרו מיני השלי רבים כל כך, קשה לתאר כיצד אפשר היה לאכלם בלי קש, כיון שאות כל המנהג מניחים בקצרות, קצרה לבל מיו, ומיניהם אוחן בעצמם השלון והמסבים כלם אוכלים, וחדו מכל קצרה. בהחלה היתי שאולת ומקשה קשיות על כל מאכל שהמש לשלון, אך אחר שתישבו לי פנים ופגמים ידויו מפין הסינים, כי הם אוכלים רגלי צפרדעים, למשל, או זנבות חזירים, ביצי צפרים, סרטנים, חסילונים, גבעולי במבוק ירקים, שבלולים, חוזה של צב וכדומה, החלטי לא לחוסך לשאלם, על טעם וריח אין להתפחד, וזך בריחה היה טעמם של מאכלים אלה כטעם נר עדן. לא אוכל להחיש או לאשר את דעתם על כל המאכלים, כי לא את כלם הצונו לטעם, אך מאכל טיני אחד, טעים להפליא, לא

ג' אקסלרוד, "זכרונות מארץ סין: במטבחם של הסינים ומאכליהם", הארץ שלנו, 1953. 29.7

מעשייה שפורסמה בהארץ שלנו תיארה מפגש של מלכים מחמש ממלכות: זולליה, טמבליה, בולפוסיה, עצלוניה ובטלוניה, ששמותיהן מבטאים את הגרגרנות האובססיבית, ואת הסכלות והנרפות של תושביהן. המלכים מתכנסים לארוחת ערב מפוארת וזוללים

בבולמוס חסר רסן. בעודם אוכלים עד בלי די, הם מגלים בדרך הקשה את סגולת המתינות: מכיוון שאינם מורגלים באיפוק, הם נוטלים מנה גדולה מדי של חרדל, וזה צורב את לשונם עד דמעות. הצגת המלכים עוינת ורחוקה מלהחמיא. עם זאת, התיאור המפורט של ארוחת הערב, המלווה באיור הממקם את הסיפור בימים עברו, מעורר תיאבון ומפתה:

לפני שנים רבות רבות, בטרם נולד האבא של סבא של זקנתי, מדינה היתה בעולם וזולליה שמה. ועל שום מה נקראה בשם זולליה? על שום תושביה האכלנים והזלנים. וכל כך להוטים היו אחר האכילה – עד כי כל מחשבתם, שיחם ולהגם היו נתונים לענייני אכל בלבד. [...] ישבו להם הקרואים מסבים אל שלחן ערוך כל טוב: יינות יקרים למיניהם, תרנגולות צלזיות, אוזים מפטמים, תפוחים אדמוניים חיכניים, אפרסקים, רמונים, אננס, וכל טוב אשר תצליחו להעלות על דעתכם. דבר לא נעדר. הכל מכל נתן בשפע רב ובכמיות עצומות כיאות לזלול מלך זולליה (תהלה רבינא, "זולליה – מדינת הזלנים", הארץ שלנו, 28.3.1951).

תהלה רבינא, "זולליה – מדינת הזלנים", הארץ שלנו, 28.3.1951

מצד אחד מבוססת המעשייה על הקוד ששלט בחברה בישראל באותה עת, שראה בביקורתיות הנאה מאוכל והטיל סנקציות על מי שלא שם סייגים לאכילה. בד בכר מציגה המעשייה בדלת האחורית וכדבר מובן מאליה מציאות חלופית שבה מוגשים הררים ססגוניים של אוכל ערב לחך.

הביקורת על אכילה חסרת איפוק מופיעה שוב ושוב בתיאורים של גרגרנות וגרגרנים, ומקושרת לשורה של תכונות שליליות. כך למשל במשמר לילדים מובא סיפורו של אדם שמן מאוד, המכונה "הזולל העצלן", שסירב להפסיק לזלול. כל הרופאים נואשו מלטפל בו, מפני שכפי שטען בעצמו, "המאכלים כל כך טעימים ומגרים את תאבוני. ואינני יכול להתגבר על עצמי". אחד הרופאים מחליט להערים עליו באומרו שגורלו נחרץ והוא עתיד למות תוך שבוע. מרוב פחד מאבד הגרגרן העצלן את תאבונו ומצליח לרדת במשקל (וללא שום), "תרופת הפחד, או הזולל העצלן", משמר לילדים, (1.12.1949).

1.12.1949 מ ש מ ר ל י ל ד י ם ע 2

תרופת הפחד, או הזולל העצלן

הביקורת. לקיור בסקרבי דברי הנכנס ולשאלו במוכנים. אולי אפסא הירופא אסרת עשיריך. לקטרת צב הירופא וקא של הזולל העצלן, וקניו מצרכים וקדקאיים.

— קה. אדוניי הסקנו. — קרא הירופא בעצור
 כב — שום הירופא כבר לא סגור לקו סקריי
 הקטורים. פשליי במוכנים. גולך נהרף אדוניי
 — גוליי נהרזו — פשל הזולל העצלן
 קהטלה.

— כן. אדוניי. סטר וקחיב את הנצואה שלך
 וספל את כל אספריך. קששו שקבא נמים סן תיים
 סוה נגור גולךך למות.

— קשם אלימים — קרא הזולל העצלן פאיקה
 בקה — פקה קאמת סקנון כרצינותו!
 — בקהטלס אדוניי — אסר הירופא בעצור. —
 הקטורים ומוכנים. שלף לבעת. אינם קטורים
 אף פשבו

— ואין כל פסח העצלן
 — אין וכי מה יוכל אדם לקשות נגנר
 גולויו!

ב

ביום השמיני התקשר לטורדו של הירופא אדם
 נה ויפה'האר. וקרא בהסתייגם אל הירופא:
 — שקרן שקמון. נבל ומוכנת-את-בקריות
 אטה עור סקטיר לקיות ורופא. נכר נשמי'הארץ שר
 מרף אינו פסח הסקס ביו. בעור שקבא נמים
 סמות' אסרפי ואני. סמסור. סמריי וקבסתי את
 הנצואה שלי. סקתיי את כל אספרי — שקבא נמים
 ושקבא לילות לא אסלתי ולא יעניי וקב נרדמי
 סמסר כל סנסן ומה תיים השמיני. ואני מי וקבו
 העססת הירופא ואסר:

— אשל נדקת לי שקבתי רמים בעשור סנסן סוה
 קצתו נרבה רומיו ואף לא ורנו אדם
 נהניו שקבתי נמים ושקבתי לילות בסטר-נות קנה
 — וקבן וני. סמסר — אסר הירופא.
 — אינו סמסר
 — סמסר. וזתי הירופא שקמנצתי בעכילך
 נרדמי. שסלקת את שליוותה בנאמנות
 אף סה. נה לא קנה כרצינותו ואני שקבתי
 ששלי למות שקמטו

— טוב קאר שסמנת קר. אסרת לא קיים
 סרתי לזולל. שום הירופא לא סקה עוזרת לך.
 — קן. אשלי. אשלי. — מילק'ה לוחית. לביד.
 לי קצת קצוה. ששבע — קרא סנסן'הארץ.

א
 איש עשיר אסר קנה לתיים קאר אסר גורנו.
 ספקר עד קרב לא קנה עישה דברי. אלא אוכל
 ושון. ישו ואוכל. לכן קראו לו הנריית. הזולל
 העצלן.

סמסת וליחלו סמרתה ונצלוהו נכהה סקמין
 וקלך סיום ליום. עד כדי קר. סיום אסר לא יוכל
 קנה לזו יתר סקסוסו.

הסמיל הזולל העצלן לשאלו בעקתים של
 רופאים שונים. אף אף רופא לא אלה קרו למטע
 את הזולל העצלן סולילתו סמרתה.

והזולל העצלן הסמין וקלך סיום ליום.
 יום אסר הניצה לאוניי השמינית. הירופא
 גדול סקסנון פציי סמסוקה. והירופא סקם קאר —
 אין חלי אסר אין קרו לקבא.
 שלת הזולל'העצלן לקרוא לרופא ואסר לו:
 — קה. אדוניי הירופא. וניי גולך וסמטין
 סיום ליום. אם לא אפסא הירופא למסיתת את סמסר'
 סן כנסתי — סופי למתו

— שלף לסמטנצו יתר — סחיב הירופא.
 — ותי. ששניי כולו — קרא הזולל העצלן.
 — ולמכל סמות. כם כן אינך יכול
 — קה. אדוניי הירופא ודמי ששניי כולו
 סמסאליים כל קר סמייים וקורים את סמסוקי. ושניי
 יכול לסמנר על עכסי.

— וקבן כנה שקבתי לך סמסאליים לא סקייסים.
 — ויששניי ששין סמסאליים נשאלת בעולם. אדוניי
 הירופא
 — טוב. — אסר הירופא. — אני עקיקו שלך

"תרופת הפחד, או הזולל העצלן", משמר לילדים, 1.12.1949

רשימה שפורסמה בגיליון חג של הארץ שלנו בשנת 1951 לכבוד חג הפורים, תיארה באופן סאטירי את משלוח המנות בעיר אינמח, המקבילה של חלם. הסאטירה התמקדה אומנם באווילותם של תושבי העיר, אבל בדלת האחורית הובלע בתיאור השוטים באינמח גם תיאור מעורר תיאבון של פריטי המזון שנכללו במשלוח המנות: "ולתפארת הצלחת / מלכר בטנים וגרעינים / הוסיפו גם פלאי־מרקחת – / מין גלידה עם תופינים. / ולהגביר מצב הרוח – / שמו פלפלים שלוקים / בתוך ציר של דג־מלוח / עם עסיס אפרסקים" (עודד אבישר, "משלח מנות בעיר אינמח", הארץ שלנו, 21.3.1951).

תיאור משלוח המנות הזה עומד בניגוד חריף לתיאור של משלוח מנות צנוע ששלחו בדמיונם ילדים בארץ זה לזה. אומנם משלוח המנות אירע רק בדמיונם של הילדים, אבל אפילו כך לא יכלו הילדים להעלות בדעתם אלא מנות צנועות ודלות בלבד: "כביתה של לאה שחקה החברה, / והיא ראשונה שקימה המצוה. / שלחה לחנגה פרוסת עגה, / לנעמן – אזני המן, / לאוריה – סכריה / לאליקים – זוג צמוקים, / ליונתן אגוז קטן / ולמרגלית – אשכולית" (דבורה לבנון, "משלוח מנות", הצופה לילדים, 11.3.1952). כמה סיפורי עם ואנקדוטות תיארו באופן סאטירי או גרוטסקי דמויות חמדניות בהקשר של אוכל. אחת האנקדוטות, שפורסמה במשמר לילדים, סיפרה על אדם ערמומי בשם טרס שמנצל את תאוות הבצע של צורף כדי לזכות בארוחת חינם. טרס מעמיד פנים שברשותו מטיל זהב, והצורף מזמין אותו ל"ארוחה הגונה", בתקווה לרכך אותו לקראת המשא ומתן. לאחר שטרס אכל בתיאבון רב את הארוחה שהוגשה לו והשביע את רעבונו, ביקש הצורף לדון במחיר מטיל הזהב והציע לשלם עבורו אלפיים לירות. לתדהמתו ענה טרס להצעתו: "טוב מאוד – השיב לו טרס – זה סכום ראוי להתכבד בו. כשיהיה לי פעם גוש־זהב כזה – אביאו לך!" (ללא שם), "ארוחה נאה: סיפור־עם", משמר לילדים, 10.5.1950).

סיפורי השפע ההדוניסטיים הציגו אומנם עולם של ארוחות פאר סגוניות ועושר ללא גבולות של מזון מגוון, אבל בתשתיתם נמצא תמיד מסר של איפוק וצניעות. כך לדוגמה תיאר סיפור עם אוזבקי בשם "העני וסיר החמאה" את חלומותיו בהקיץ של אדם עני. יום אחד הוא נתקל בסיר חמאה, והפנטזיה שלו מתחיל להתגלגל. הוא מדמיין איך ימכור את החמאה ויקנה כמה תרנגולות, ואחר כך, לאחר שיפטם את התרנגולות, ימכור אותן ויקנה חזירים, שאותם ימכור לכופרים. הפנטזיה מגיעה לקיצה כאשר סיר החמאה נופל ומתנפץ, יחד עם חלמו (ללא שם), "העני וסיר החמאה", הארץ שלנו, 18.7.1951). המסר ברור: אין לשגות בחזיונות שווא על אוכל.

סיכום

למרות ההבדלים האידיאולוגיים חלקו ארבעת עיתוני הילדים אותו המסר: אוכל לא נועד להנאה, וסעודות מפוארות וארוחות ערב אקזוטיות התקיימו אומנם, אבל רק במקומות אחרים, שהיו מרוחקים בזמן ובמרחב. עם זאת, עצם תיאורם במאמרים, בסיפורים

ובמעשיות עם אפשר לקרוע חלון לעולם אחר, שונה מעולם הצנע. יחסם של עיתוני הילדים לאוכל התאפיין בימי הצנע בדואליות: עיתוני הילדים ביקשו להנחיל לקוראיהם ערכים של צניעות והסתפקות במועט, ושימשו כפלטפורמה להצגת הכללים הלא כתובים שנגעו למקומו של האוכל בחיי היום-יום, אבל במקביל השאירו מקום לעולמות אחרים; ובצד התמיכה האקטיבית במדיניות הצנע של הממשלה, פרסמו תיאורים חושניים של נשפים עשירים וסעודות דמיוניות.

*

הייתי מבקשת לסיים בהערה אישית. באתי לעולם ב־1951 בימים של דוחק ומחסור. אני שייכת לדור שגידלו אותו להאמין שאוכל אינו "עניין של טעם" – אם נהפך את כותרת הפרק בספרו הידוע של ניק פירס *(Fiddes) Meat: A Natural Symbol, "A Matter of Taste"* – אלא רק צורך קיומי. חלק מבני דורי נשאר גם היום נאמן לערכים של שנות החמישים, של תזונה צנועה, פשוטה ולא מגוונת. אחרים, כמוני, פיתחו עניין רב באוכל ובקוליניריה ובמנות אקזוטיות מארצות רחוקות. אולי כפיצוי על ילדות שבה היו זמינים רק שני סוגי לחמים, אנו עדים כיום לסצנה גסטרונומית מגוונת ביותר – כזאת שכילדה יכולתי להיתקל בה רק בסיפורים ובמעשיות העם שאכלסו את עיתונות הילדים.

הערות

- * אני מבקשת להודות לרן קלדרון ולעיריית הלבאי על תרומתם הרבה לכתיבת המאמר.
- 1 על ייסוד "המוסף לילדים" של דבר הוחלט ב־1931, והוא ראה אור כמוסף חודשי במשך חמש שנים החל ב־2.10.1931. מפברואר 1936 החל לראות אור כשבועון ובחברת עצמאית. ראו הידיעה בעיתון דבר על הופעת השבועון בתאריך 19.2.1936. במאי 1985 התאחד עם הארץ שלנו ומשמר לילדים לשבועון בשם כולנו, ובסוף 1991 נמכר לחברת צ"צ הפקות שהוציאה לאור את פילון. ראו: רימה שיכמנטר, חבר מנייר: עיתונות ילדים ישראלית בעשור הראשון למדינה, ירושלים: יד יצחק בן צבי, 2014 (להלן: שיכמנטר, חבר מנייר); יעל דר, "בא ילד לחתום על דבר לילדים: מגויסות ואי־מגויסות בדבר לילדים בתקופת היישוב", קשר, 5 (חורף 2007), עמ' 110–117.
 - 2 תחילתו של משמר לילדים במוסף "שי משמר לילדים" בעיתון על המשמר. משנת 1945 החל לראות אור כעיתון נפרד, עד שהתאחד ב־1985 עם שני עיתוני הילדים האחרים.
 - 3 הצופה לילדים ראה אור כשבועון לילדים של עיתון הצופה של תנועת המזרחי בשנים 1947–1964.
 - 4 שיכמנטר, חבר מנייר; זהר שביט, "עיתונות לילדים", בתוך: משה ליסק וזהר שביט (עורכים), תולדות היישוב היהודי בארץ־ישראל מאז העלייה הראשונה: בנייתה של תרבות עברית בארץ־ישראל, חלק ראשון, ירושלים: מוסד ביאליק, 1998, עמ' 455–461.
 - 5 Talia Diskin, "Socializing Austerity: Imparting Legal and Moral Values in Children's Periodicals during Israel's First Years", *The Journal of the History of Childhood and Youth*, 14, 1 (2021), pp. 44–62. Project MUSE, doi:10.1353/hcy.2021.0005
 - 6 על פנטזיות אוכל במעשיות עם כערוץ לאסקפיים, ראו: Robert Darnton, "Peasants Tell Tales: The Meaning of Mother Goose", *The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History*, New York: Basic Books, Inc. Publishers, 1984, pp. 9–65
 - 7 על הצנע ראו את מחקרה של אורית רוזין: Orit Rozin, "The Austerity Policy and the Rule of: ..."

- Law: Relations between Government and Public in Fledgling Israel”, *Journal of Modern Jewish Studies*, 4, 3 (2005), pp. 273–290; Idem, “Food, Identity, and Nation Building in Israel’s Formative Years”, *Israel Studies Forum*, 21, 1 (2006), pp. 52–80; Idem, *The Rise of the Individual in 1950s Israel: A Challenge to Collectivism*, Waltham, MA: Brandeis University Press, 2011; Idem, *A Home for All Jews: Citizenship, Rights, and National Identity in the New Israeli State*, Waltham, MA: Brandeis University Press, 2016
- 8 זאב גלילי, “היגיון בשיגעון” (בלוג), <http://www.zeevgalili.com/2002/01/13317>
- 9 שמעון צבר (1926–2007) היה צייר וסופר. לאחר מלחמת ששת הימים עזב את ישראל במחאה והתיישב באנגליה.
- 10 אליעזר שמאלי (1901–1985) חיבר את הספרים הקלאסיים *אנשי בראשית ובני היורה*.
- 11 חלקם יהפכו מאוחר יותר לעיתונאים ידועים בישראל, ראו, שיכמנטר, *חבר מנייר*, עמ’ 122–139.
- 12 זרובבל גלעד (1912–1988) היה משורר, עורך ומתרגם, מחבר המגזין הפלמ”ח.
- 13 גורית אקסלרוד-בר־נתן (1929–2002) הייתה סופרת ילדים.